

Галина Михайлівна ПОЧЕНЧУК

кандидат економічних наук, доцент,
докторант,

Державна навчально-наукова установа «Академія фінансового управління»
вул. Головна, 275 «Г» /5, м. Чернівці, 58032, Україна,

E-mail: g-pochenchuk@mail.ru

Телефон: +380504345687

ЗАКОНОМІРНОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Поченчук, Г. М. Закономірності трансформаційних процесів національної економіки [Текст] / Галина Михайлівна Поченчук // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2014. – Том 16. – № 1. – С. 123-129. – ISSN 1993-0259.

Анотація

У статті висвітлено сутність та зміст трансформації суспільної системи та її підсистем, розглянуто фактори, які спричиняють трансформаційні зміни. На основі концептуальних принципів еволюційної економічної теорії визначено загальносистемний незворотний комплексний характер трансформацій економіки в умовах мінливого середовища та взаємовпливу трансформаційних процесів політичної, соціальної та духовної сфер. Розглянуто їх напрямки, що започаткувалися в 90-х роках ХХ ст. – розбудова державності, національне будівництво, демократизація суспільства, економічна трансформація. Визначено чинники, які заважають розвитку демократичних засад державності та національної розбудови. Зроблено узагальнюючий аналіз результатів реалізації змін за кожним із напрямків. Охарактеризовано особливості трансформації національної економіки України. На основі проведеного дослідження визначено закономірності протікання трансформаційних процесів в Україні та особливості взаємовпливів трансформацій економічної, політичної, соціальної та духовної сфери (резонуючий та деформуючий вплив). Обґрунтовано основні засади реалізації подальших трансформацій економіки з метою її розвитку та процвітання нації.

Ключові слова: трансформація; системна трансформація; структурна трансформація; еволюційна економічна теорія; національна економіка; закономірності трансформації.

Галина Михайлівна ПОЧЕНЧУК

ЗАКОНОМЕРНОСТИ ТРАНСФОРМАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

Аннотация

В статье рассмотрены сущность и содержание трансформации общественной системы и ее подсистем, показаны факторы, вызывающие трансформационные изменения. На основе концептуальных принципов эволюционной экономической теории определен общесистемный необратимый комплексный характер трансформаций экономики в условиях меняющейся среды и взаимовлияния трансформационных процессов политической, социальной и духовной сфер. Главными направлениями трансформационных процессов 90-х годов ХХ ст. в Украине признаны развитие государственности, национальное строительство, демократизация общества, экономическая трансформация. Определены факторы, которые мешают развитию демократических основ государственности и национального строительства. Сделан обобщающий анализ результатов реализации изменений по каждому из направлений. Охарактеризованы особенности трансформации национальной экономики Украины. На основе проведенного исследования определены закономерности протекания трансформационных процессов в Украине и особенности взаимовлияния трансформаций экономической, политической, социальной и духовной сфер (резонирующее и деформирующее влияние). Обоснованы основные принципы реализации дальнейших трансформаций экономики с целью ее развития и процветания нации.

Ключевые слова: трансформация; системная трансформация; структурная трансформация; эволюционная экономическая теория; национальная экономика; закономерности трансформации.

Galyna Mykhaylivna POCHENCHUK

PhD in Economics,
Associate Professor,
Doctoral Student,
State Educational and Scientific Institution
"Academy of Financial Management"
Holovna str., 275 "G" / 5, Chernivtsi, 58032, Ukraine,
E-mail: g-pochenchuk@mail.ru
Phone: +380504345687

REGULARITIES OF NATIONAL ECONOMY TRANSFORMATION PROCESSES

Abstract

The aim of this paper is to identify regularities of transformation processes in Ukraine. Transformation changes in social systems of various scale, depth, orientation, caused by internal or external factors, or a their combination. The article deals with the nature and content of the social system and its subsystems transformation. The factors causing transformational change are determined. System-wide integrated nature of the irreversible transformation of the economy is defined on the conceptual framework of evolutionary economics in a changing environment. Different types of transformation processes in political, social and spiritual spheres influence each other. The main directions of transformation processes in Ukraine 90s of the XX century are the directions of state development, nation-building, democratization, economic transformation. Many factors impede the implementation of democratic principles of state and nation-building. The research allowed to determine changes and features of transformation for each of the areas - economic, political, social and spiritual. The analysis of the transformations that have been already implemented, has led to the definition of future research ensuring economic development and good governance.

Keywords: transformation; system transformation; structural transformation; evolutionary economic theory; the national economy; regularities of transformation.

JEL classification: P21, P27, P30

Вступ

Сьогодні Україна знову опиналась на роздоріжжі вибору шляхів подальшого соціально-економічного розвитку, що потребує аналізу власної практики системних економічних трансформацій у контексті вивчення магістральних напрямків розвитку світового господарства, адаптації досвіду успішних країн до реалій сучасного світового ринку. Процеси трансформації економічних систем передбачають теоретичне висвітлення не тільки загального, але й специфічного у їх реалізації. В Україні існує потреба не просто коректування, а формування нового напрямку трансформаційних перетворень.

До проблеми формування та функціонування економічної системи звертали свій дослідницький інтерес представники багатьох напрямків і шкіл економічної теорії: від класичної школи до сучасного інституціоналізму.

Особливо гострий інтерес до проблеми трансформації економічних систем виник останнім часом. Він значною мірою викликаний посиленням взаємозв'язку національних економік, прискоренням інтеграції їх у світову економіку, збільшенням числа факторів впливу на процес функціонування економічної системи та її зміни. Значний внесок у розвиток теорії та методології економічних трансформацій зробили Л. Абалкін [1], О. Ананьїн [2], А. Аслунд [14], В. Базилевич [3], Л. Бальцерович [4], Д. Белл [5], О. Бузгалін [6], Дж. К. Гелбрейт [7], В. Геець [8], П. Єщенко [9], Ю. Зайцев [10], В. Іноземцев [11], А. Колганов [6], П. Леоненко [12], Р. Нельсон [13], В. Савчук [10], Е. Тоффлер [15], А. Чухно [16] та ін.

Незважаючи на актуальність дослідження проблематики трансформаційних змін та досить широке коло робіт, виконаних у цій сфері, до тепер не сформувалося цілісної теоретичної концепції. Не завершено системний аналіз закономірностей трансформаційних процесів, тривають дискусії щодо природи, вектора і моделей трансформації. Все це вимагає поглиблення досліджень проблем динамічної трансформації економічних систем з метою пошуку різними країнами оптимальних соціально-економічних моделей їх суспільної трансформації, конструювання відповідної економічної та соціальної політики.

Мета статті

Метою дослідження є обґрунтування закономірностей і особливостей протікання трансформації національної економіки України, визначення на цій основі концептуальних положень подальших змін. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення наступних завдань: розкрити зміст та види

суспільних трансформацій; проаналізувати види трансформаційних перетворень початку 90-х років; з'ясувати напрями взаємовпливів різних трансформацій як зовнішнього середовища по відношенню один до одного; окреслити етапи трансформування національної економіки; визначити закономірності трансформаційних процесів в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження

Трансформація – перетворення суспільної системи різного масштабу, глибини, спрямованості, спричинені внутрішніми або зовнішніми факторами чи їх комбінацією. Такі процеси відбуваються на певних етапах розвитку, так званих точках біфуркації, коли системи дуже чутливо реагують на будь-які впливи. Точки біфуркації відображають збуджений стан систем, що знаходяться немовби на перехресті, і навіть незначні зовнішні коливання можуть призвести до зміни подальших еволюційних шляхів, переходів до інших атракторів. Еволюція не передбачає понять доброго чи поганого, всі зміни оцінюються через людське сприйняття, тобто проходять соціальну оцінку.

Трансформаційна економіка є особливим станом еволюційного процесу суспільного розвитку в період зміни його соціально-економічних форм. Еволюційній економічній теорії притаманні загальносистемні принципи різноманіття, яке змінюється, неоднорідність агентів, нерівновага, невизначеність розвитку, нестійкість [17]. Крім того, ключовими ідеями еволюційної концепції є залежність від попереднього розвитку (pathdependence) та ефект блокування (lock-in effect), дія яких чітко простежується в процесі трансформаційних перетворень. Використання принципів еволюційної економічної теорії в дослідженні трансформаційних процесів дозволило визначити сучасні перетворення як загальносистемні. Еволюційна економічна теорія вивчає економічний розвиток як спонтанний, самовідтворюваний, незворотний процес, у межах якого мінливе середовище постійно взаємодіє з досліджуваними процесами та індивідами [13]. Імпульсом для трансформації є криза системи, вичерпання потенціалу розвитку, нездатність задовольнити зростаючі потреби суспільства і адекватно реагувати на зміну середовища та зовнішні виклики, невідповідність наявної технологічної структури, досягнутого рівня продуктивності і масштабів виробництва якісно новим потребам.

Системна трансформація – структурні, організаційні та функціональні перетворення, які охоплюють весь спектр суспільного життя, його духовну, політичну, економічну та соціальну підсистеми.

Трансформаційна економіка, за визначенням В. Геєця, передбачає зміну структури економіки й створення нових форм розвитку [8]. Причому трансформація не зводиться лише до ринкових реформ, а має комплексний характер, разом із перетвореннями у політичній, інституціональній та культурній сферах, що синхронізуються між собою у просторі й часі. Зважаючи на зазначене, можемо говорити про трансформацію національної економіки, що в широкому розумінні визначається як структурована в галузевому і територіальному просторі економічна діяльність у масштабах країни, яка регулюється інституціональною системою, відповідає економічному, політичному та ідеологічному устрою, сформованому в цій країні [18, с. 13].

Отже, за сферами дії трансформації охоплюють суспільство загалом, його підсистеми або складові частини цих підсистем. Усі ці трансформації пов'язані між собою і здійснюють взаємовплив:

- резонування, який поглиблює кризові потрясіння і підсилює їх глибину;
- амортизації, який пом'якшує болючість та глибину трансформаційних процесів;
- деформації, коли різкі зміни в динаміці взаємодіючих між собою економічних, соціальних, політичних та екологічних систем призводять до порушення закономірного перебігу циклів і трансформації в тій чи іншій системі [19, с. 6].

Суспільство як надзвичайно складну відкриту систему умовно можна поділити на чотири сфери: економічну, соціальну, політичну і духовну. Кожна з цих сфер передбачає діалектичний взаємозв'язок, органічну єдність діяльності і відносин учасників відповідної діяльності.

Особливістю трансформації, яка розпочалась у 1991 році в Україні з отриманням незалежності, є те, що перетворення одночасно здійснювалися в різних сферах суспільної життєдіяльності: економічній, політичній, соціальній та духовній. Кожна з цих сфер є відповідним середовищем існування національної економіки.

Соціальне середовище національної економіки характеризується багатоманітністю взаємопов'язаних людських верств, прошарків, угруповань, асоціацій за такими ознаками – демографічні, расові, національні, майнові, професійні, релігійні тощо. Духовне середовище репрезентоване складною системою форм суспільної свідомості (наукової, релігійної, естетичної, етичної, моральної); типів культур, суспільно-природних генотипів різних народів; організацій та інститутів, що їх обслуговують (наукові організації, творчі спілки, релігійні конфесії, традиції, звичаї, норми і правила тощо). Найважливішими складовими політичного середовища національної економіки є визначені атрибути незалежної держави – форма правління, політичний режим, форма устрою, політичні партії та міжпартійні утворення, політичний процес та політична залученість, політичне функціонування.

Україна здійснювала трансформаційні перетворення у чотирьох напрямках – розбудова державності,

національне будівництво, демократизація суспільства, економічна трансформація.

Розв'язання завдання будівництва нової держави – суверенної й самоврядної, незалежної та відкритої, демократичної і правової, передбачало реформування органів влади та створення нових, які б відповідали потребам незалежної держави, проведення значної законотворчої роботи, визначення правового статусу держави та її громадян. Крах комуністичної ідеології, демократизація суспільного життя, гласність та політичний плюралізм стали реаліями для України на початку 90-х років. Відлік періоду розбудови незалежної української держави можна розпочати з прийняття 16 липня 1990р. Верховною Радою УРСР «Декларації про державний суверенітет», яка засвідчила невід'ємне право українського народу на самовизначення, верховенство, самостійність, повноту і неподільність влади республіки в межах її території. Прийняття 24 серпня 1991р. «Акту проголошення незалежності України» припинило існування Української Радянської Соціалістичної Республіки і проголосило появу незалежної держави – України. З прийняттям Конституції України в 1996 році завершилося формування законодавчої, виконавчої і судової влади. Главою держави є президент, який виступає гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання її Конституції, прав і свобод громадян. Конституція визначає всі основні засади та напрямки внутрішньої і зовнішньої політики України, орієнтири подальшої її розбудови як демократичної, соціальної і правової держави.

Демократизація характеризується частковим перерозподілом політичної влади, делегуванням владних повноважень іншим суб'єктам права – громадянам та громадським інститутам і організаціям; закріпленням у законах прав і свобод людини; скасуванням антидемократичних законів та інститутів влади. Демократизація передбачає участь громадян у прийнятті рішень, налагодження партнерства між громадянським суспільством і владою, протидію корупції.

Утвердженню державності на демократичних засадах заважали й надалі заважають такі чинники: висока забюрократизованість апаратів і управлінських процедур у державній владі й самоуправлінні; низька політична й управлінська культура чиновництва; низька законослухняність на всіх рівнях влади, навіть на вищих щаблях політичного управління; масштабна корупція на всіх рівнях влади, коли вирішення будь-яких побутових проблем через корупційні діяння стало звичним стилем повсякденного життя для багатьох верств населення; недостатньо висока політична й правова культура громадян, які не можуть унаслідок цього відстояти свої права й свободи, потрапляють у неправову залежність від чиновника, правоохоронця, підприємця й просто нахабного правопорушника; високий рівень конфліктності в суспільстві та серед політичної еліти.

Визначальне завдання національного будівництва – формування загальноукраїнської ідентичності, консолідація суспільства довкола цінностей українства. Сьогодні складно знайти країну, в якій суспільство не було б поділено за соціальними, політичними, релігійними, а також іншими ознаками. Але у таких суспільствах завдяки політичним і державним компромісам зберігається національна єдність. Недоформованість національної ідентичності українців є підґрунтям для цілком реальних загроз – активізації сепаратизму та федералізму, спекуляцій довкола мовного питання, зовнішньополітичних пріоритетів розвитку країни, поляризації та радикалізації електорального поля й політичних сил [20, с. 255]. Все це ми маємо сьогодні.

Економічна сфера є визначальною у структурі суспільства. У процесі виробництва люди відтворюють умови свого буття, виробляють засоби, необхідні для задоволення своїх потреб. Це те, без чого людське суспільство не могло б існувати взагалі, а тим більше – розвиватися. Сутністю економічної трансформації є якісні перетворення економічної системи, її вихід за межі стабільного функціонування та перехід у стан нерівноваги, кількісних і якісних змін різної інтенсивності та спрямованості [21, с.169].

Перехід постсоціалістичних країн, в тому числі й України, від командно-адміністративної до ринкової економіки – абсолютно новий історичний процес, що не мав прецедентів у минулому. Необхідність економічної трансформації була спричинена як зовнішніми (суспільно-політичними та соціальними), так і внутрішніми факторами (нездатність забезпечити економічну та соціальну ефективність), що неодноразово висвітлювалось та обговорювалось у численних наукових роботах [4], [6], [8], [10], [19], [21].

Перетворення передбачали формування необхідних інститутів для функціонування капіталістичної економіки, перехід на ринкові засади господарської діяльності. Серед багатьох змін, які відбувались у перехідний період, окремі мають необхідний та неминучий характер і тому можуть розглядатися як закономірності. Це такі, як зміна ролі держави; макроекономічна стабілізація; приватизація; трансформаційний спад; інтеграція у світове господарство.

Період 90-х років характеризувався розбалансуванням української економіки, руйнацією господарських зв'язків, падінням обсягів виробництва, банкрутством багатьох підприємств, значними темпами інфляції, високим рівнем безробіття, падінням доходів та життєвого рівня населення, наростанням соціальної нерівності. Попри всі негативні тенденції в цей період сформувалися основні елементи та ознаки ринкового господарства: цінова лібералізація, конкуренція, різноманітність форм власності через проведення масової приватизації, підприємницька діяльність у різних організаційних

формах, реалізація економічних взаємозв'язків через систему різноманітних ринків, відкритість зовнішньоекономічних відносин. Початок 2000-х років ознаменувався відновленням економічного зростання, макроекономічною стабілізацією, зростанням інвестицій та доходів населення, скороченням державного боргу, спрощенням бюрократичних процедур заснування бізнесу та податкового регулювання. Однак, попри всі перетворення, економіка України не набула стабільної траєкторії розвитку, а світова криза 2008-2009 років ще раз підкреслила високу її вразливість в умовах мінливого зовнішнього середовища зниженням загальної системної стійкості.

У результаті узагальнення реалій трансформаційних процесів можна визначити закономірності їх протікання, притаманні саме Україні. Закономірності відбивають причинно-наслідковий зв'язок між явищами, характеризують перебіг певних процесів у суспільстві [22, с. 157]. Вони зумовлені низкою причин і властиві лише для певних конкретних умов розвитку. До таких закономірностей можна зарахувати наступні:

- цільова невизначеність та непропрацьованість механізмів реалізації ринкових реформ. Все здійснювалось в ажіотажних обставинах за приблизним, теоретично розробленим провідними західними інститутами шаблоном. Перетворення реалізовували старі номенклатурні еліти в інтересах владної меншості, у той час, як демократичні засади передбачають узгодження, примирення інтересів більшості і меншості на основі консенсусу;
- відсутність узгодженої компромісної позиції, спільної точки бачення перспектив розвитку національної економіки всіх зацікавлених сторін, низька налаштованість на співпрацю. Українська політика – гра з нульовою сумою, що характеризується боротьбою за обсяги владних повноважень, значною концентрацією влади;
- надмірна управлінська, економічна та фінансова централізація, призводить до концентрації влади та необмеженого доступу до суспільних ресурсів; неефективного управління публічними фінансами, зловживань у бюджетній сфері, використання адміністративного ресурсу для отримання економічних преференцій, у тому числі - при приватизації державного майна;
- інформалізація владних відносин («кумівство») та слабка дієвість законодавства, що регламентує економічні відносини (закони є, а на практиці багато в чому не виконуються), підпорядкованість судової системи політичним інтересам. Це призвело до встановлення відносин «влада-бізнес» за типом «покровитель-клієнт», які сприяли формуванню кланово-олігархічної системи, обміну економічної ренти на політичну лояльність;
- низька якість політичних інститутів, низька передбачуваність та прозорість процесу прийняття рішень владними структурами – в результаті низький рівень довіри до суб'єктів реалізації економічної політики та нездатність здійснити реальні глибокі реформи спільними зусиллями;
- фрагментарність реформування зумовила збереження ресурсовитратної, структурно деформованої, енергетично залежної економіки, що зорієнтована на експорт сировинних товарів – у результаті не розвивається виробництво, яке продукує значну додану вартість, зростає чутливість до зовнішніх шоків (ціни на енергоносії, маневрування між заходом і сходом, торгівельні війни з Росією). Сучасні трансформаційні процеси у світі, які визначають економічний розвиток, передбачають такі структурні зміни, як перехід 1) від низьких до високих витрат енергії; 2) від традиційного до модернізованого сільського господарства; 3) від традиційного виробництва до виробництва за допомогою знань; 4) зменшення сільського населення та зростання урбанізації; 5) скорочення смертності та зростання тривалості життя [23, с. 3]. Кожен із цих трансформаційних процесів є комплексним, за участю первинних ресурсів, нагромадженого капіталу, наукових та технічних ноу-хау, інфраструктурного забезпечення, переважно з боку держави, а також нормативно-правових, регуляторних, соціальних та культурних чинників. Структурні трансформації переважно визначають як перерозподіл економічної активності між трьома основними секторами - сільським господарством, промисловістю та сферою послуг, які супроводжують сучасні процеси економічного зростання [24, с. 4]. Такий міжсекторний перерозподіл є визначальною особливістю економічного розвитку. В Україні, поряд із зазначеними структурними змінами, є необхідність формування нової технологічної структури, яка б продукувала товари з більшою доданою вартістю;
- збереження традицій значного державного патерналізму, притаманного попередній системі. Це призводить до інертності населення, низького сприйняття реформаторських дій, переконання громадян, що держава, уряд повинні турбуватися про задоволення їх потреб за державний рахунок, брати на себе всі турботи стосовно їх благополуччя;
- невідповідність між потребами та можливостями щодо їх задоволення, як наслідок - економічний популізм, зростання навантаження на бюджет, державної заборгованості, неефективна структура соціальних трансфертів та послуг, які не мають адекватної цільової визначеності (трансферти отримуються за принципом права, а не потреби);

-
- значне погіршення демографічної ситуації внаслідок старіння та природного скорочення населення, відтоку трудових мігрантів до країн ЄС та Росії (за період незалежності скорочення населення склало близько 14 %).

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Останні події в суспільно-політичному та соціально-економічному житті України показують, що виявлені закономірності трансформаційних процесів підтверджують переважно резонуючий та деформуючий взаємовплив трансформацій економічної, політичної, соціальної та духовної сфер українського суспільства. Для подальшої стабілізації та економічного розвитку країни необхідно забезпечити комплементарність трансформаційних процесів різних сфер суспільної життєдіяльності. Подальші зміни національної економіки повинні ґрунтуватись на засадах політичного та загальнонаціонального об'єднання, спільного бачення цілей та напрямів соціально-економічної розбудови країни; стратегічного, а не моментного бачення результатів реформування в довгостроковій перспективі; комплексного, а не "клаптикового" часткового впровадження реформ. При цьому не слід забувати, що одним із головних пріоритетів щодо національної розбудови є пошук оптимальної та прийнятної для абсолютної більшості населення України моделі, загальногромадянської ідентичності, що органічно поєднувала б громадянські та соціокультурні складові, враховувала соціокультурну, етнокультурну та мовну специфіку регіонів [26, с. 6.]. Отже, напрямком подальших досліджень є розробка концепції та заходів подальшої трансформації національної економіки та створення ефективної системи управління з врахуванням цільових орієнтирів інноваційності та соціалізації, необхідності забезпечення національної безпеки на основі загальнонаціонального консенсусу, врахування інтересів сіх регіонів України, різних соціальних верств та економічних можливостей і конкурентних переваг країни.

Список літератури

1. Абалкин, Л. И. Эволюционная экономика в системе переосмысления базовых основ обществоведения [Текст] / Л. И. Абалкин. – М.: Наука, 2000. – 222 с.
2. Ананьин, А. Экономическая компаративистика и экономическая наука [Текст] / А. Ананьин// Источники. –2004. – Вып. 5. – С. 53-68.
3. Економічна теорія : Політекономія [Текст]: підручник / В. Д. Базилевич [и др.]; ред. В. Д. Базилевич. - 7-ме вид., стер. – К.: Знання-Прес, 2008. – 720 с.
4. Бальцерович, Л. Политические и экономические системы: проблемы соответствия и эффективности [Текст] / Л. Бальцерович. – М.: Наука, – 2002. –182 с.
5. Bell D. Notes on the Post-Industrial Society [Текст] / D. Bell// ThePublicInterest. – 1967. – № 7. – С. 102-118.
6. Бузгалин, А. В. Теория социально-экономических трансформаций (Прошлое, настоящее и будущее экономик «реального социализма» в глобальном постиндустриальном мире) [Текст] : Уч. для студ. эк. спец. / А. В. Бузгалин, А. И. Колганов. – М.: ТЕИС, 2003. – 680 с.
7. Гелбрейт, Дж. К. Экономические теории и цели общества [Текст] / Дж. К. Гелбрейт. – М.: Прогресс, 1979. – 406 с.
8. Трансформація моделі економіки України: Ідеологія, протиріччя, перспективи [Текст] / В. М. Гець [и др.]; ред. В. М. Гейця. – К.: Основи, 2001. – 497 с.
9. Ещенко, П. С. Куда движется глобальная экономика в XXI веке? [Текст] / П. С. Ещенко, А. Г. Арсеев. – К.: Знання України, 2012. – 479 с.
10. Трансформаційна економіка [Текст] : навч. посіб. / [Савчук В. С., Зайцев Ю. К., Малий І. Й. та ін.]; / В. С. Савчук (ред.), Ю. К. Зайцев (ред.). – К.: КНЕУ, 2006. – 612 с.
11. Иноземцев, В. Л. На рубеже эпох. Экономические тенденции и их неэкономические следствия / В. Л. Иноземцев. – М.: Экономика, 2003. – 776 с.
12. Леоненко, П. М. Сучасні економічні системи [Текст] : навч. посіб. / П. М. Леоненко, О. І. Черепніна. – К.: Знання, 2006. – 429 с.
13. Нельсон, Р. Эволюционная теория экономических изменений / Р. Нельсон, С. Уинтер ; пер. с англ. – М.: Дело, 2002. – 536 с.]
14. Аслунд, А. Розбудова капіталізму: Трансформація в країнах колишнього Радянського блоку [Текст] / А. Аслунд. – К.: Основи, 2003. – 636 с.
15. Тоффлер, Э. Третья волна [Текст] / Э. Тоффлер. – М.: Издательство АСТ, 1999. – 261 с
16. Чухно, А. А. Постіндустриальна економіка: теорія, практика та їх значення для України [Текст] / А. А. Чухно. – К.: Логос, 2003. – 632 с.
17. Маевский, В. О. Взаимоотношения эволюционной теории и ортодоксии [Текст] / В. О. Маевский// Вопросы экономики. – 2003. – № 11. – С. 4-18.
18. Національна економіка [Текст] : навч. посіб. / А. Ф. Мельник, А. Ю. Васіна, Т. Л. Желюк, Т. М. Попович. – К.: Знання, 2011. – 463 с.

19. Яковец, Ю. В. Глобальные экономические трансформации XXI века [Текст] / Ю. В. Яковец. – М.: Экономика, 2011. – 382 с.
20. Степико, М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування [Текст] : монографія / М. Т. Степико. – К.: НІСД, 2011. – 336 с.
21. Гражевська, Н. І. Економічні системи епохи глобальних змін [Текст] / Н. І. Гражевська. – К.: Знання, 2008. – 431 с.
22. Словник української мови: в 11 т. Том 3./ НАН України. – К.: Наукова думка, 1972. – С. 157.
23. McCordGordon, C. Development, Structure, and Transformation: Some Evidence on Comparative Economic Growth [Електронний ресурс] /Gordon C. McCord, Jeffrey D. Sachs.– NBER Working Paper, 2013. – No.19512. – Режим доступу: <http://www.nber.org/papers/w19512>.
24. Herrendorf, B. Growth and Structural Transformation [Електронний ресурс] / B.Herrendorf, R.Rogerson, Á.Valentinyi. – NBER Working Paper, 2013. – No.18996. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/np/seminars/eng/2013/SPR/pdf/rrog2.pdf>.
25. Україна в 2010 році: щорічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку [Текст] : монографія / А. В. Єрмолаєв [и др.]; ред. А. В. Єрмолаєва. – К.: НІСД, 2010. – 528 с.

References

1. Abalkin, L. I. (2000) *Evolutionary economics in the system of rethinking the basic foundations of social science*. Moscow: Science.
2. Anan'in, A. (2004) *Economic comparativistics and Economic Science, Origins*, 5, 53-68.
3. Bazylevych, V. D. (2008) *Economic theory: Political Economy: Tutorial*. Kyiv: Knowledge-Press.
4. Baltserowich, L. (2002) *Political and economic systems: problems of compliance and effectiveness*. Moscow: Science.
5. Bell, D. (1967) *Notes on the Post-Industrial Society, The Public Interest*, 7, 102-118.
6. Buzgalin, A. V., Kolganov, A. I. (2003) *The theory of social and economic transformations (past, present and future economy of "real socialism" in the global post-industrial world): Tutorial*. Moscow: TEIS.
7. Galbraith, J. (1979) *Economic theories and goals of society*. Moscow: Progress.
8. Heyets, V. M. (2001) *The transformation model of Economy of Ukraine: ideology, conflict, prospects*. Kyiv: Foundations.
9. Eshenko, P., Arsenko, A. G. (2012) *Whither the global economy in the XXI century*. - Kyiv: Knowledge of Ukraine.
10. Savchuk, V. S., Zaitsev, J. K. (2006) *Economies in transition: educational guidance*. Kyiv: KNEU.
11. Inozemtsev, V. L. (2003) *At the turn of the eras. Economic trends and their noneconomic consequences*. Moscow: Economy.
12. Leonenko, P. M., Cherepnina, A. I. (2006) *Modern economies: Manual*. Kyiv: Knowledge.
13. Nelson, R., Winter, S. (2002) *Evolutionary Theory of Economic Change*. Moscow: Case.
14. Aslund, A. (2003) *Building Capitalism: The Transformation of the Former Soviet Bloc*. Kyiv: Foundations.
15. Toffler, A. (1999) *The Third Wave*. Moscow: Publishing ACT.
16. Chukhno, A. A. (2003) *Post-industrial economy: theory, practice, and their significance for Ukraine*. Kyiv: Logos.
17. Maevskiy, V. O. (2003) *The relationship evolutionary theory and orthodoxy, Problems of Economics*, 11, 4-18.
18. Melnyk, A. F. (2011) *National economy: educational guidance*. Kyiv: Knowledge.
19. Yakovets, Y. (2011) *Global economic transformation of the XXI century*. Moscow: Economics.
20. Stepyko, M. T. (2011) *Ukrainian identity: phenomena and foundations of: monograph*. Kyiv: NISS.
21. Hrazhevska, N. I. (2008) *The economic system of the era of global change*. Kyiv: Knowledge.
22. *Ukrainian dictionary: in 11 volumes. (1972) Volume 3. National Academy of Sciences of Ukraine*. Kyiv: Naukova Dumka.
23. McCord, Gordon C., Sachs, Jeffrey D. (2013) *Development, Structure, and Transformation: Some Evidence on Comparative Economic Growth*, NBER Working Paper, No.19512. Available from: <http://www.nber.org/papers/w19512/>
24. Herrendorf, B., Rogerson, R., Valentinyi, Á. (2013) *Growth and Structural Transformation*, NBER Working Paper, No.18996. Available from: <http://www.imf.org/external/np/seminars/eng/2013/SPR/pdf/rrog2.pdf>
25. Yermolayev, A. V. (2010) *Ukraine in 2010: an annual assessment of the socio-political and socio-economic development: a monograph*. Kyiv: NISS.

Стаття надійшла до редакції 16.05.2014